ਦਸ਼ਰਥਭਾਈ ਤ੍ਰਿਕਮਭਾਈ ਪਟੇਲ

ਬਨਾਮ

ਹਿਤੇਸ਼ ਮਹਿੰਦਰਭਾਈ ਪਟੇਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਿਰਾ

(2022 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1497)

ਅਕਤੂਬਰ 11, 2022

[ਡਾ. ਧਨੰਜੈ ਵਾਈ ਚੰਦਰਚੂੜ ਅਤੇ ਹਿਮਾ ਕੋਹਲੀ, ਜੇ.ਜੇ.)

ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ, 1881 - ਧਾਰਾ 138 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 56 ਆਰ / ਡਬਲਯੂ ਐਸ 15 ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ਾ - ਕੀ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਚੈੱਕ ਨਕਦ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕੀ ਐਸ.138 ਅਜੇ ਵੀ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਚੈੱਕ ਦਾ ਦਰਾਜ ਚੈੱਕ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਰ ਚੈੱਕ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਲਈ ਅੰਸ਼ਕ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਚੈੱਕ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਲਈ ਨਕਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪੂਰੀ ਰਕਮ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ - ਰੱਖੋ: ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਜੁਰਮ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਲਈ, ਜਿਸ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਜਾਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ - ਜੇ ਚੈੱਕ ਦਾ ਦਰਾਜ ਚੈੱਕ ਕੱਢੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮਿਆਦ ਅਤੇ ਮਿਆਦ ਪੂਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਨਕਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਰਕਮ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਜਾਂ ਪੂਰਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ਾ ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਰਕਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ - ਜਦੋਂ ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਰਕਮ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਜਾਂ ਪੂਰਾ ਹਿੱਸਾ ਚੈੱਕ ਦੇ ਦਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਸ.56 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮਰਥਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਕੀਤੇ ਗਏ ਭੁਗਤਾਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਚੈੱਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਕਾਇਆ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੈ - ਜੇ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਮਿਆਦ ਪੂਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਨਕਦ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੋਵੇਗਾ - ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਮਿਆਦ ਪੂਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ - ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ 'ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ਾ' ਨਹੀਂ ਸੀ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਨਾਕਾਫੀ ਫੰਡਾਂ ਲਈ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ

ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ, 1881 - ਧਾਰਾ 138 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 56 ਆਰ/ਡਬਲਯੂ ਐਸ.15 ਅਧੀਨ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣਾ - ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਅੰਸ਼ਕ ਭੁਗਤਾਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ - ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ - ਹੋਲਡ: ਜਦੋਂ ਅਜਿਹਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਧਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਜੇ ਵੀ ਬਕਾਇਆ ਰਕਮ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ.

ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ, 1881 - ਸ.138 – ਧਾਰਾ 138 ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦ 'ਕਰਜ਼ਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ' – ਅਰਥ - ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ

ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ ਕਰਦਿਆਂ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ

ਆਯੋਜਿਤ: 1. ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਿਧਾਂਤ ਉਭਰਦੇ ਹਨ:

(i) ਜਿੱਥੇ ਕਰਜ਼ਦਾਰ ਇੱਕ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਰਜ਼ਾ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਚੈੱਕ ਜਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਰਜ਼ਾ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਚੈੱਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ਪਰਿਪੱਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਰਜ਼ਦਾਰ ਦੁਆਰਾ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ; (ii) ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਚੈੱਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੁੱਖ ਨਿਯਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੈੱਕ ਕੱਢੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਚੈੱਕ ਦੇ ਪੱਕਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਉੱਥੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਚੈੱਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ਪਰਿਪੱਕ ਹੋਵੇਗਾ; ਅਤੇ (iii) ਜੇ ਕਰਜ਼ਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਜੇ ਕੋਈ 'ਬਦਲੀ ਹੋਈ ਸਥਿਤੀ' ਹੈ, ਤਾਂ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। [ਪੈਰਾ 12][533-F-H; 534 A-B]

1.2. ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ, 1881 ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਅਧੀਨ ਅਪਰਾਧ ਉਦੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਚੈੱਕ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ ੧੩੮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜੁਰਮ ਨੂੰ ਚੈੱਕ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇੱਕ ਪੋਸਟ-ਡੇਟਿਡ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਡਰਾਇੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥਕ ਤਬਦੀਲੀ ਆਈ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚੈੱਕ ਵਿਚਲੀ ਰਕਮ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਜਾਂ ਨਕਦੀ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਤਾਂ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। [ਪੈਰਾ 16][536-A-C]

2. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 56 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 15 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਅੰਸ਼ਕ ਭੁਗਤਾਨ ਨੂੰ ਚੈੱਕ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਚੈੱਕ ਨਾਲ ਜੋੜੇ ਨੋਟ ਵਿੱਚ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਕੇ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਜਿਹਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਧਨ ਅਜੇ ਵੀ ਬਕਾਇਆ ਰਕਮ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ. ਜੇ ਬਕਾਇਆ ਰਕਮ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,

ਫਿਰ ਡਰਾਅ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਧਾਰਾ ੧੩੮ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਅੰਸ਼ਕ ਭੁਗਤਾਨ ਚੈੱਕ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਜਿਹੀ ਅਦਾਇਗੀ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 56 ਦੇ ਤਹਿਤ ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਾਰਟ ਭੁਗਤਾਨ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਚੈੱਕ ਨਕਦ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। [ਪੈਰਾ 29][541- ਡੀ - ਐੱਫ]

3. ਸਿੱਟਾ:

i) ਧਾਰਾ 138 ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਜੁਰਮ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਲਈ, ਚੈੱਕ ਜੋ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਜਾਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ;

(ii) ਜੇ ਚੈੱਕ ਦਾ ਦਰਾਜ ਚੈੱਕ ਕੱਢੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮਿਆਦ ਅਤੇ ਮਿਆਦ ਪੂਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਨਕਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਰਕਮ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਜਾਂ ਪੂਰਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ਾ ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਰਕਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ;

(iii)ਜਦੋਂ ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਰਕਮ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਜਾਂ ਪੂਰਾ ਹਿੱਸਾ ਚੈੱਕ ਦੇ ਦਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 56 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕੀਤੇ ਗਏ ਭੁਗਤਾਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਚੈੱਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਕਾਇਆ ਰਾਸ਼ੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਮਿਆਦ ਪੂਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਨਕਦ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੋਵੇਗਾ;

(iv) ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਮਿਆਦ ਪੂਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ 'ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ਾ' ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਨਾਕਾਫੀ ਫੰਡਾਂ ਲਈ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ;

(v) 'ਉਕਤ ਰਕਮ' ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੋਟਿਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਚੈੱਕ ਦੀ ਰਕਮ ਵਜੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਮੂਲ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸਮੱਗਰੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਜੇ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਫਾਰਮ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 30][541-G; 542-A-F]

ਇੰਡਸ ਏਅਰਵੇਜ਼ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਮੈਗਨਮ ਏਵੀਏਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ (2014) 12 ਐਸਸੀਸੀ 539: [2014] 5 ਐਸਸੀਆਰ 56; ਸੰਪੇਲੀ ਸੱਤਿਆਨਾਰਾਇਣ ਰਾਓ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਨਵਿਆਉਣਯੋਗ ਊਰਜਾ ਵਿਕਾਸ ਏਜੰਸੀ ਲਿਮਟਿਡ (2016) 10 ਐਸਸੀਸੀ 45: [2016] 6 ਐਸਸੀਆਰ 531; ਸ਼੍ਰੀਪਤੀ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀਪਤੀ ਸਿੰਘ ਵਿ. ਝਾਰਖੰਡ ਰਾਜ 2021 ਐਸਸੀਸੀ ਆਨਲਾਈਨ ਐਸਸੀ 1002; ਸੁਨੀਲ ਟੋਡੀ ਬਨਾਮ ਸੁਨੀਲ ਟੋਡੀ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ [2021 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1446 ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ]; ਐਨਈਪੀਸੀ ਮਿਕੋਨ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਮੈਗਨਾ ਲੀਜ਼ਿੰਗ ਲਿਮਟਿਡ ਏਆਈਆਰ 1995 ਐਸਸੀ 1952: [1999] 2 ਐਸਸੀਆਰ 932; ਰਾਹੁਲ ਬਿਲਡਰਜ਼ ਬਨਾਮ ਅਰਿਹੰਤ ਫਰਟੀਲਾਈਜ਼ਰਜ਼ ਐਂਡ ਕੈਮੀਕਲਜ਼ (2008) 2 ਐਸਸੀਸੀ 321: [2007] 11 ਐਸਸੀਆਰ 951; ਸੁਮਨ ਸੇਠੀ ਬਨਾਮ ਅਜੇ ਕੇ ਚੁਰੀਵਾਲ (2000) 2 ਐਸਸੀਸੀ 38 ਅਤੇ ਕੇਆਰ ਇੰਦਰਾ ਬਨਾਮ ਜੀ ਆਦਿਨਾਰਾਇਣ (2003) 8 ਐਸਸੀਸੀ 300: [2003] 4 ਬੇਨਤੀ ਐਸਸੀਆਰ 535 - ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜੋਸਫ ਸਰਥੋ ਬਨਾਮ ਜੋਸੇਫ ਸਰਥੋ ਵੀ. ਗੋਪੀਨਾਥਨ (2008) 3 ਕੇਐਲਜੇ 784; ਅਲਾਇੰਸ ਇਨਫਰਾਸਟ੍ਰਕਚਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਵਿਨੈ ਮਿੱਤਲ ਆਈਐਲਆਰ (2010) III ਦਿੱਲੀ 459 ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਅਨਿਲਭਾਈ ਪੂਰਨਭਾਈ ਬਾਂਸਲ [2018] 2 ਜੀਐਲਐਚ 105 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕੇਸ ਲਾਅ ਰੈਫਰੈਂਸ

[2014] 5 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 56	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ	ਪੈਰਾ 12
[2016] 6 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 531	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ	ਪੈਰਾ 12
[1999] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 932	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ	ਪੈਰਾ 15
[2007] 11 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 951	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ	ਪੈਰਾ 21
(2000) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 38	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ	ਪੈਰਾ 23
[2003] 4 ਪੂਰਕ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 535	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ	ਪੈਰਾ 24

ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2022 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1497.

2016 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1488 ਵਿੱਚ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਵਿਖੇ ਗੁਜਰਾਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 12.01.2022 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ।

ਮਹਿਮੂਦ ਉਮਰ ਫਾਰੂਕੀ, ਕੈਸਰ ਰਜ਼ਾ ਐਫ., ਅਨਿਕ ਟਿਮਬਾਲੀਆ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ।

ਨਕੁਲ ਦੀਵਾਨ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਪੂਰਵੀਸ਼ ਜਿਤੇਂਦਰ ਮਲਕਾਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਧਾਰਿਤਾ ਪੀ ਮਲਕਾਨ, ਆਲੋਕ ਕੁਮਾਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਦੀਪਾ ਗੋਰਸੀਆ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਮਲਕਾਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਭਾਵਨਾ ਸਰਕਾਰ, ਨਾਰਾਇਣ ਲਕਸ਼ਮਣ ਰਾਓ, ਨੀਲ ਚੈਟਰਜੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਤਾਨਸੀ ਫੋਤੇਦਾਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਦੀਪਨਵਿਤਾ ਪ੍ਰਿਯੰਕਾ, ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਲਈ ਐਡਵੋਕੇਟ

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ

ਧਨੰਜੈ ਵਾਈ ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ.

1.ਇਹ ਅਪੀਲ ਗੁਜਰਾਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 12 ਜਨਵਰੀ 2022 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਚੀਫ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੇ 30 ਅਗਸਤ 2016 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੂੰ ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ 18811 ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਤੋਂ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਨਕਦ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਤੱਥ

2. 10 ਅਪ੍ਰੈਲ 2014 ਨੂੰ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ-ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ 16 ਜਨਵਰੀ 2012 ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਤੋਂ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਉਧਾਰ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨ ਲਈ 17 ਮਾਰਚ 2014 ਨੂੰ ਉਕਤ ਰਕਮ ਲਈ ਚੈੱਕ ਨੰਬਰ 877828 ਵਾਲਾ ਚੈੱਕ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ੨ ਅਪ੍ਰੈਲ ੨੦੧੪ ਨੂੰ ਚੈੱਕ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਨਾਕਾਫੀ ਫੰਡਾਂ ਕਾਰਨ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੂੰ 20,00,000 ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ

> "ਇਸ ਲਈ, ਮੇਰਾ ਮੁਵੱਕਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨੋਟਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ 15 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਬਕਾਇਆ ਅਤੇ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਲਈ 20,00,000/- ਰੁਪਏ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, [...]

3. 25 ਅਪ੍ਰੈਲ 2014 ਨੂੰ, ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ ਜਿੱਥੇ ਉਸਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਏ:

(i) ਪਹਿਲਾ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹਨ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਬੇਟੇ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੀ ਭੈਣ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਿਆ;

(ii) ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੂੰ ਚਾਲੀ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਹਰ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਚੈੱਕ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਅੱਸੀ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਨਕਦ ਅਦਾ ਕਰੇਗਾ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਦੋ ਚੈੱਕ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਸਹਿਮਤੀ ਬਣੀ ਸੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੋਵੇਂ ਚੈੱਕ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਉਧਾਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਰਕਮ ਦਾ ਪੂਰਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ;

(iii) ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਬੇਟੇ ਨੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੀ ਭੈਣ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਤਲਾਕ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਵਿਆਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਦਾਜ ਅਜੇ ਵੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੈ;

(iv) ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੈੱਕਾਂ ਦੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ

4. 12 ਮਈ 2014 ਨੂੰ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪਰਾਧਿਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ। 19 ਮਈ 2014 ਨੂੰ, ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੋਟਿਸ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਜਵਾਬ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਉਕਤ ਜਵਾਬ ਰਾਹੀਂ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚਾਲੀ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

5. 30 ਅਗਸਤ 2016 ਦੇ ਇੱਕ ਫੈਸਲੇ ਰਾਹੀਂ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ 8 ਅਪ੍ਰੈਲ 2012 ਅਤੇ 30 ਦਸੰਬਰ 2013 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ 4,09,315 ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ। ਭੁਗਤਾਨਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਹੇਠਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ:

ਮਿਤੀ	ਰਕਮ
18.04.2012	49,315 ਰੁਪਏ
05.10.2012	1,20,000 ਰੁਪਏ
15.01.2013	60,000 ਰੁਪਏ
10.07.2013	1,20,000 ਰੁਪਏ
30.12.2013	60,000 ਰੁਪਏ
ਕੁੱਲ	4,09,315 ਰੁਪਏ

ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ 'ਤੇ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ਾ ਸੀ:

> ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਤੱਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਕਾਇਆ ਰਕਮ ਵਿੱਚੋਂ 4,09,315 ਰੁਪਏ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਜੋ ਜਿਸ ਦਿਨ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ 20,00,000/- ਰੁਪਏ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰਕਮ ਵਸੂਲਣ ਲਈ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਇਆ, ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

6. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਗੁਜਰਾਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ। 10 ਅਕਤੂਬਰ 2019 ਨੂੰ, ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਗੁਜਰਾਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 19 ਮਈ 2014 ਦੇ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਜਵਾਬ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। 11 ਅਕਤੂਬਰ 2018 ਦੇ ਇੱਕ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵਾਧੂ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ 12 ਜਨਵਰੀ 2022 ਦੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਰਾਹੀਂ ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਅਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਤਹਿਤ ਜਾਰੀ ਮੰਗ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ:

(i) ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਲਟ-ਪੜਤਾਲ ਦੌਰਾਨ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਉਸਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ 4,09,315 ਰੁਪਏ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਏ ਸਨ

(ii) ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਚੈੱਕ ਵਿੱਚ ਖਿੱਚੀ ਗਈ ਰਕਮ ਇੱਕ ਕਰਜ਼ਾ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਹੈ ਜੋ ਚੈੱਕ ਦੇ ਦਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਬਕਾਇਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਭਾਗ-ਭੁਗਤਾਨ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੋਟਿਸ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਚੈੱਕ ਵਿਚਲੀ ਰਕਮ ਉਸ ਰਕਮ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ ਜੋ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਬਕਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਧਾਰਾ 138 ਤਹਿਤ ਜਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੋਟਿਸ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਸਰਬਵਿਆਪੀ ਨੋਟਿਸ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਸੀ

(iii) ਚੈੱਕ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਉਧਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪੈਸੇ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਾਰਟ-ਭੁਗਤਾਨ ਨੂੰ ਪਛਾਣੇ ਬਿਨਾਂ ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਇਹ ਚੈੱਕ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ

ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣਾ

7.ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਕੀਲ ਮਹਿਮੂਦ ਉਮਰ ਫਾਰੂਕੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ:

(i) ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ 4,09,315 ਰੁਪਏ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ;

(ii) 4,09,315 ਰੁਪਏ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਚੈੱਕ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਇਆ ਸੀ।

(iii) ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ੧੫ ਅਪ੍ਰੈਲ ੨੦੧੪ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੋਟਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਕਾਇਆ ਰਕਮ ਦਾ ਕੋਈ ਭੁਗਤਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

1. ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ੍ਰੀ ਨਕੁਲ ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ:

(i) ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦ 'ਕਰਜ਼ਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ' ਨੂੰ ਵਿਆਖਿਆ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ 'ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ'। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੋਟਿਸ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮੰਗ ਇੱਕ ਰਕਮ ਲਈ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨਯੋਗ ਹੈ;

(ii) ਜੇ ਕਰਜ਼ਦਾਰ ਨੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅੰਸ਼ਕ ਭੁਗਤਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 56 ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦੇ ਚੈੱਕ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਰਕਮ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੋਟਿਸ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਟਿਕਾਊ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ;

(iii) ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜੇ ਉਹ ਚੈੱਕ ਜੋ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਜਾਂ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਮੂਲ ਰਕਮ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

2. ਵਿਰੋਧੀ ਦਲੀਲਾਂ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

(138. ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਆਦਿ ਲਈ ਚੈੱਕ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ- ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸੇ ਬੈਂਕ ਕੋਲ ਰੱਖੇ ਗਏ ਖਾਤੇ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਜਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਕਮ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਕੋਈ ਚੈੱਕ,

ਬੈਂਕ ਦੁਆਰਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਉਸ ਖਾਤੇ ਦੇ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੀ ਰਕਮ ਚੈੱਕ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਕਾਫੀ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਉਸ ਬੈਂਕ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਮਝੌਤੇ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਖਾਤੇ ਤੋਂ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਰਕਮ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ, ਇਸ ਐਕਟ ਦੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾ ਨਾਲ ਪੱਖਪਾਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, 8 [ਇੱਕ ਮਿਆਦ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੋ ਸਾਲ ਤੱਕ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ], ਜਾਂ ਜੁਰਮਾਨਾ ਜੋ ਚੈੱਕ ਦੀ ਰਕਮ ਤੋਂ ਦੁੱਗਣਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨਾਲ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਇਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ-

(ਏ) ਚੈੱਕ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਜੋ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਵੇ, ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ;

(ਬੀ) ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਤਾ ਜਾਂ ਧਾਰਕ, ਚੈੱਕ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਕੇ ਉਕਤ ਰਕਮ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਚੈੱਕ ਦੇ ਦਰਾਜ ਨੂੰ, [ਤੀਹ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ] ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਬੈਂਕ ਤੋਂ ਚੈੱਕ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਬਕਾਇਆ ਵਜੋਂ ਚੈੱਕ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਬਾਰੇ

(ਸੀ) ਅਜਿਹੇ ਚੈੱਕ ਦਾ ਦਰਾਵਰ ਉਕਤ ਨੋਟਿਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਤਾ ਨੂੰ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਧਾਰਕ ਨੂੰ ਉਕਤ ਰਕਮ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਆਖਿਆ।—ਇਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, "ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ" ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ।

3. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੈੱਕ ਦੇ ਦਰਾਜ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ:

(i) ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਕਮ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਚੈੱਕ;

(ii) ਚੈੱਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ 'ਪੂਰੇ ਜਾਂ ਹਿੱਸੇ' ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'ਕਰਜ਼ਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ;

(iii) ਬੈਂਕ ਦੁਆਰਾ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਨਾਕਾਫੀ ਫੰਡਾਂ ਕਾਰਨ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਟੇਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਿਰਾ. . [ਡਾ. ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ.]

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਜੁਰਮ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਪਰਵੀਜ਼ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:

(i) ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਕੱਢੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ;

(ii) ਚੈੱਕ ਧਾਰਕ ਨੂੰ ਬੈਂਕ ਤੋਂ ਨੋਟਿਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤੀਹ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚੈੱਕ ਦੇ ਦਰਾਜ ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਕੇ 'ਉਕਤ ਰਕਮ' ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੈੱਕ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ

(iii) ਚੈੱਕ ਧਾਰਕ ਨੋਟਿਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ 'ਉਕਤ ਰਕਮ' ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

11.ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਰਕਮ, ਜਿਸ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਚੈੱਕ ਨਕਦ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਚੈੱਕ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਰਕਮ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਅਜੇ ਵੀ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ਜਦੋਂ ਚੈੱਕ ਦਾ ਦਰਾਜ ਚੈੱਕ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਲਈ ਕੁਝ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਚੈੱਕ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਲਈ ਜੋ ਪੂਰੀ ਰਕਮ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

12. ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪੋਸਟ-ਡੇਟਿਡ ਚੈੱਕ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਸ਼ਕ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਨਕਦ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ਾ ਚੈੱਕ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਰਕਮ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਅੰਸ਼ਕ ਭੁਗਤਾਨ ਜਾਂ ਪੂਰਾ ਭੁਗਤਾਨ ਉਸ ਤਾਰੀਖ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤਾਰੀਖ ਤੱਕ ਜਦੋਂ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੋਸਟ-ਡੇਟਿਡ ਚੈੱਕ ਅਤੇ ਚੈੱਕ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਈਏ। **ਇੰਡਸ ਏਅਰਵੇਜ਼ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਮੈਗਨਮ ਏਵੀਏਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ** [2] ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ 'ਐਡਵਾਂਸ ਭੁਗਤਾਨ' ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੋਸਟ-ਡੇਟਿਡ ਚੈੱਕਾਂ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਵੇਗੀ ਜੇਕਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਖਰੀਦ ਆਰਡਰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

---

[2] (2014) 12 ਐਸਸੀਸੀ 539

ਚੈੱਕ ਕੱਢੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਪੇਲੀ ਸੱਤਿਆਨਾਰਾਇਣ ਰਾਓ ਬਨਾਮ ਇੰਡੀਅਨ ਨਵਿਆਉਣਯੋਗ ਊਰਜਾ ਵਿਕਾਸ ਏਜੰਸੀ ਲਿਮਟਿਡ 3 ਵਿੱਚ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਇੱਕ ਬਿਜਲੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਪੋਸਟ-ਡੇਟਿਡ ਚੈੱਕ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 138 ਤਹਿਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। **ਇੰਡਸ ਏਅਰਵੇਜ਼** (ਸੁਪਰਾ) ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ 138 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਟੈਸਟ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਚੈੱਕ ਵਿਚ ਦੱਸੀ ਗਈ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ਾ ਸੀ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਜਵਾਬ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਤਾਂ ਧਾਰਾ 138 ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੋਣਗੀਆਂ। **ਸ਼੍ਰੀਪਤੀ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀਪਤੀ ਸਿੰਘ ਵਿ. ਝਾਰਖੰਡ ਰਾਜ** ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਚੈੱਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਜੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਕਰਜ਼ਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜੇ ਭੁਗਤਾਨ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨ ਲਈ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਸਹਿਮਤੀ ਜਾਂ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਚੈੱਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ਪਰਿਪੱਕ ਹੋਵੇਗਾ:

> "17. ਕਿਸੇ ਵਿੱਤੀ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਜੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕਾਗਜ਼ ਦਾ ਬੇਕਾਰ ਟੁਕੜਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸੁਰੱਖਿਆ' ਆਪਣੇ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋਣ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਭੁਗਤਾਨ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। **ਜੇ ਕਿਸੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਵਿੱਚ, ਕਰਜ਼ਾ ਅਗਾਊਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ਦਾਰ ਇੱਕ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮਾਂ ਸੀਮਾ ਵਿੱਚ ਰਕਮ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਅਦਾਇਗੀ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਜੋਂ ਚੈੱਕ ਜਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਜੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜੇ ਰਕਮ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨ ਲਈ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਹਿਮਤੀ ਜਾਂ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਜੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਚੈੱਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ਪਰਿਪੱਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਚੈੱਕ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਇਸ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।** ਅਜਿਹੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ 'ਤੇ, ਜੇ ਇਸ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਧਾਰਾ 138 ਅਤੇ ਐਨ.ਆਈ. ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਧਾਰਾਵਾਂ ਤਹਿਤ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਨਤੀਜੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣਗੇ।

18. ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਚੈੱਕ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਰਕਮ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਲਈ 'ਸੁਰੱਖਿਆ' ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮਾਂ ਮਿਆਦ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, **ਤਾਂ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਚੈੱਕ ਜੋ 'ਸੁਰੱਖਿਆ' ਵਜੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਰਜ਼ੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ**

---

[3] (2016) 10 ਐਸਸੀਸੀ 458

[4] 2021 ਐਸਸੀਸੀ ਆਨਲਾਈਨ ਐਸਸੀ 1002

ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਪੱਕਣ ਵਾਲੀ ਕਿਸ਼ਤ ਜਿਸ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਚੈੱਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਜੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਰਜ਼ਦਾਰ ਕੋਲ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀ ਵਿੱਤੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜੇ ਬਕਾਇਆ ਅਤੇ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਸਹਿਮਤ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਜੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਚੈੱਕ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ, ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਅਗਾਊਂ ਅਦਾਇਗੀ ਜਾਂ ਬਦਲੀ ਹੋਈ ਸਥਿਤੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਹਿਮਤੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਸ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਗਲਤੀ ਹੈ ਜੋ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਜੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਉਹ ਬਚਾਅ ਹਨ ਜੋ ਐਨ.ਆਈ. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਤਹਿਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਚੈੱਕ ਦੇ ਦਰਾਜ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ, ਕੋਈ ਸਖਤ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਚੈੱਕ ਜੋ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਜੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚੈੱਕ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਕਦੇ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ. ਜੇ ਅਜਿਹੀ ਸਮਝ ਹੈ ਤਾਂ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਵੀ 'ਆਨ ਡਿਮਾਂਡ ਪ੍ਰੋਮਿਸਰੀ ਨੋਟ' ਵਿੱਚ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ, ਰਕਮ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਕਰਨਾ ਸਿਰਫ ਸਿਵਲ ਮੁਕੱਦਮਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਚੈੱਕ 'ਸੁਰੱਖਿਆ' ਵਜੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੇ ਨਤੀਜੇ ਚੈੱਕ ਦੇ ਦਰਾਜ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਜੇ ਚੈੱਕ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਚੈੱਕ / ਡਰਾਅ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਧਾਰਕ ਕੋਲ ਰਿਕਵਰੀ ਲਈ ਸਿਵਲ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਜਾਂ ਤੱਥ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸਜ਼ਾ ਲਈ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਚੈੱਕ ਦੇ ਦਰਾਜ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰੇ.

ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਿਧਾਂਤ ਉਭਰਦੇ ਹਨ:

(i) ਜਿੱਥੇ ਕਰਜ਼ਦਾਰ ਇੱਕ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਰਜ਼ਾ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਚੈੱਕ ਜਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਰਜ਼ਾ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਚੈੱਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ਪਰਿਪੱਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਰਜ਼ਦਾਰ ਦੁਆਰਾ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੋਵੇਗੀ;

(ii) ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਚੈੱਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੁੱਖ ਨਿਯਮ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੈੱਕ ਕੱਢੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਤਾਰੀਖ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜਿਸ ਦਿਨ ਚੈੱਕ ਪੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,

ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਉੱਥੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਚੈੱਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ਪਰਿਪੱਕ ਹੋਵੇਗਾ;

(iii) ਜੇ ਕਰਜ਼ਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਜੇ ਕੋਈ 'ਬਦਲੀ ਹੋਈ ਸਥਿਤੀ' ਹੈ, ਤਾਂ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

13.ਸੁਨੀਲ ਟੋਡੀ ਬਨਾਮ ਕੇਸ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ 'ਕਰਜ਼ਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਵਾਕ ਆਪਣੇ ਅਰਥ ਦੇ ਅੰਦਰ 'ਮੌਜੂਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਦਿਨ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਰਕਮ' ਲੈਂਦਾ ਹੈ. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੋਸਟ-ਡੇਟਿਡ ਚੈੱਕ ਨੂੰ 'ਕਰਜ਼ੇ' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਾਰਾ ੧੩੮ ਵਿੱਚ ਉਹ ਮਾਮਲੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ ਜਿੱਥੇ ਚੈੱਕ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰਜ਼ਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

> 26. ਐਨਆਈ ਐਕਟ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਚੈੱਕਾਂ ਦੀ ਸਵੀਕਾਰਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਲਈ ਸਮਝੌਤੇ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਚੈੱਕ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਜ਼ਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਮਕਸਦ ਅਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇੰਡਸ ਏਅਰਵੇਜ਼ ਵਿਚ ਐਡਵਾਂਸ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਖਰੀਦ ਸਮਝੌਤਾ ਰੱਦ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਧਾਰਾ 138 ਦਾ ਅਸਲ ਮਕਸਦ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੇ 'ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ' ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸਿਰਫ ਉਸ ਕਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਚੈੱਕ ਕੱਢਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੱਕ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸੰਸਦ ਨੇ 'ਕਰਜ਼ਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ "ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ" ਦਾ ਆਪਣਾ ਇੱਕ ਅਰਥ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਦੋ ਵੱਖਰੇ ਵਾਕਾਂਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ. ਸ਼ਬਦ 'ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ' ਦੀ ਇੱਕ ਸਮੱਗਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ 'ਕਰਜ਼ੇ' ਨਾਲੋਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਚੈੱਕ ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਪਾਰਕ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਚੈੱਕ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਚੈੱਕ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਕਿ ਚੈੱਕ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ

2021 ਦੀ [5] ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1446

ਇੱਕ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦਾ ਸੰਦਰਭ ਜੋ ਕੰਪਨੀ ਦੁਆਰਾ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਬਕਾਏ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੇ ਉਲਟ ਨਤੀਜਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਕੰਪਨੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀਜਨਕ ਐਲਸੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਖਪਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਚੈੱਕ ਬਕਾਇਆ ਬਕਾਏ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਯੋਗ ਸਨ.

14.**ਇੰਡਸ ਏਅਰਵੇਜ਼** (ਸੁਪਰਾ) ਵੱਲੋਂ **ਸੁਨੀਲ ਟੋਡੀ** (ਸੁਪਰਾ) ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫ਼ੈਸਲੇ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਜੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੋਸਟ-ਡੇਟਿਡ ਚੈੱਕ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣਗੇ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। **ਇੰਡਸ ਏਅਰਵੇਜ਼** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਲਈ, ਚੈੱਕ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਬਾਅਦ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੋਸਟ ਡੇਟਿਡ ਚੈੱਕਾਂ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 138 ਤਹਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੌਰਾਨ ਵਧੇਰੇ ਸੂਖਮ ਰੁਖ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਸੰਪੇਲੀ ਸੱਤਿਆਨਾਰਾਇਣ ਰਾਓ** (ਸੁਪਰਾ) ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਚੈੱਕ ਵਿੱਚ ਦੱਸੀ ਗਈ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਦੀ ਮਿਤੀ ਹੈ।

15.ਐਨਈਪੀਸੀ ਮਿਕੋਨ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਮੈਗਨਾ ਲੀਜ਼ਿੰਗ ਲਿਮਟਿਡ [6] ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਰਤ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਅਤੇ ਉਪਾਅ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਵਿਧਾਨਕ ਇਰਾਦੇ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਧਾਰਾ 138 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਐਕਟ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 138 ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਚੈੱਕਾਂ ਦੀ ਸਵੀਕਾਰਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਲਈ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਪਲਬਧ ਸਿਵਲ ਉਪਾਅ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੈ। ਚੈੱਕਾਂ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਦੇ ਅਪਰਾਧੀਕਰਨ ਰਾਹੀਂ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇੱਕ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਸਾਧਨ ਦੀ ਦਰਾਜ ਦੀ ਬੇਈਮਾਨੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਸੀ।8 ਧਾਰਾ 138 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਚੈੱਕ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਬੇਈਮਾਨੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇੱਕ ਚੈੱਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਜੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਚੈੱਕ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਚੈੱਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਜੇ ਦਰਾਜ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਚੈੱਕ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚੈੱਕ ਵਿੱਚ ਸੰਬੋਧਿਤ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਪੂਰੀ ਰਕਮ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

---

[6] ਏਆਈਆਰ 1995 ਐਸਸੀ 1952

[7] ਸੁਨੀਲ ਸੋਢੀ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ, 2021 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1446

[8] ਮੈਸਰਜ਼ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕਸ ਟਰੇਡ ਐਂਡ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਟਿਡ, 1996 (3) ਅਪਰਾਧ 82 (ਐਸਸੀ)

16.ਪੋਸਟ-ਡੇਟਿਡ ਚੈੱਕਾਂ ਬਾਰੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਜਦੋਂ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਚੈੱਕ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ ੧੩੮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜੁਰਮ ਨੂੰ ਚੈੱਕ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇੱਕ ਪੋਸਟ-ਡੇਟਿਡ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਡਰਾਇੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥਕ ਤਬਦੀਲੀ ਆਈ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚੈੱਕ ਵਿਚਲੀ ਰਕਮ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਜਾਂ ਨਕਦੀ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਤਾਂ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ।

17.ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਚੈੱਕ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ੧੭ ਮਾਰਚ ੨੦੧੪ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ 4,09,315 ਰੁਪਏ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ 8 ਅਪ੍ਰੈਲ 2012 ਤੋਂ 30 ਦਸੰਬਰ 2013 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਭੁਗਤਾਨ ਚੈੱਕ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਅੰਸ਼ਕ ਭੁਗਤਾਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

18.ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ 17 ਮਾਰਚ 2016 ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਪਣੀ ਉਲਟ-ਪੜਤਾਲ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੂੰ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਉਧਾਰ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਰਸੀਦ ਨਹੀਂ ਲਈ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਚੈੱਕ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਚੈੱਕ' ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਰਾਸ-ਇਮਤਿਹਾਨ ਦਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਿੱਸਾ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

> "[...] ਮੈਂ ਅਕਾਊਂਟਿੰਗ ਸਾਲ 2012-13 ਲਈ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਰਿਟਰਨ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਕਤ ਰਿਟਰਨ ਵਿੱਚ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਲੇਖਾ ਸਾਲ ਲਈ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਰਿਟਰਨ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ; ਮੈਂ ਰਸੀਦ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਕਤ ਚੈੱਕ ਦੇ ਬਦਲੇ ਚੈੱਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਸੀਦ ਨਹੀਂ ਲਈ ਹੈ।

19. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 145 ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਗਵਾਹੀ ਵਿੱਚ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੂੰ 16 ਜਨਵਰੀ 2012 ਨੂੰ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਉਧਾਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਚੈੱਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਜਮ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਮੁਦਈ ਅਤੇ ਬਚਾਓ ਕਰਤਾ ਵੇਵਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਘਰ ਵਰਗਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਡੀਟੀਡੀ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੂੰ ਰਕਮ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। 16/01/2012 ਅਤੇ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਕਮ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ, ਉਸਦੇ ਬੈਂਕ ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, ਏਯੂਡੀਏ ਗਾਰਡਨ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦਨਗਰ ਸ਼ਾਖਾ, ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਚੈੱਕ ਨੰਬਰ: 20,00,000/- ਰੁਪਏ (ਸਿਰਫ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ) ਦੀ 8877828 ਅਤੇ **ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਚੈੱਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਭਰੋਸਾ ਅਤੇ ਭਰੋਸਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਬਕਾਇਆ ਰਕਮ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲੇਗੀ।**

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਲਟ-ਪੜਤਾਲ ਵਿੱਚ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਕਮ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਜਾਂ ਤੋਹਫ਼ੇ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

> ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰਕਮ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਨਾਮ/ਤੋਹਫ਼ੇ ਵਜੋਂ ਇਹ ਰਕਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ।

20. ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੀ ਇਹ ਦਲੀਲ ਸੀ ਕਿ ਚੈੱਕ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਇਹ ਦਲੀਲ ਸੀ ਕਿ ਚੈੱਕ 17 ਮਾਰਚ 2014 ਦਾ ਸੀ। ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਨਤੀਜਾ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚੈੱਕ ਅਣ-ਤਾਰੀਖ ਵਾਲਾ ਸੀ ਜਾਂ 17 ਮਾਰਚ 2014 ਦਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਨਿਰਣਾਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਚੈੱਕ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਉਸ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ 4,09,315 ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਲਟ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਉਧਾਰ ਲਈ ਸੀ ਤਾਂ 'ਚੈੱਕ ਦੇ ਬਦਲੇ ਚੈੱਕ' ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੈੱਕ ਕਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਅਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਾਂ ਤਾਂ 17 ਮਾਰਚ 2014 ਨੂੰ ਅਪਡੇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਤਾਰੀਖ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ 4,09,315 ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ 8 ਅਪ੍ਰੈਲ 2012 ਅਤੇ 30 ਦਸੰਬਰ 2013 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ 17 ਮਾਰਚ 2014 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੀ, ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਰਕਮ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਵਿੱਚ ਅਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 4,09,315 ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਲਟ-ਪੜਤਾਲ ਵਿੱਚ ਭੁਗਤਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ 'ਤੋਹਫ਼ੇ ਜਾਂ ਇਨਾਮ' ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ,

ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ 'ਤੇ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਚੈੱਕ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ

21. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨੋਟਿਸ ਇੱਕ ਸਰਬਵਿਆਪੀ ਨੋਟਿਸ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਰਾਹੁਲ ਬਿਲਡਰਜ਼ ਬਨਾਮ ਅਰਿਹੰਤ ਫਰਟੀਲਾਈਜ਼ਰ ਐਂਡ ਕੈਮੀਕਲਜ਼ 9 ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੋਟਿਸ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ (ਬੀ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ 'ਸਹੀ ਰਕਮ' ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ ੧੩੮ ਤਹਿਤ 'ਚੈੱਕ ਰਕਮ' ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਨੋਟਿਸ ਭੇਜਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਾ ੧੩੮ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੋਟਿਸ ਵਿੱਚ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜੋ 'ਚੈੱਕ ਦੀ ਰਕਮ' ਸੀ

22. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਬੈਂਕ ਦੁਆਰਾ ਚੈੱਕ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਸਿਰਫ ਉਦੋਂ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ (ਬੀ) ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੈੱਕ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਦੁਆਰਾ 'ਉਕਤ ਰਕਮ' ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨੋਟਿਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ

23. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 'ਉਕਤ ਰਕਮ ਦੀ ਰਕਮ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ (ਬੀ) ਵਿੱਚ ਜਗ੍ਹਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸੁਮਨ ਸੇਠੀ ਬਨਾਮ ਅਜੇ ਕੇ ਚੁੜੀਵਾਲ 10 ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਚੈੱਕ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਚੈੱਕ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਚੈੱਕ ਦੀ ਰਕਮ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਕਮ ਲਈ ਮੰਗ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਮੰਗ 'ਉਕਤ ਰਕਮ' ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਚੈੱਕ ਦੀ ਰਕਮ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਚੈੱਕ ਦੀ ਰਕਮ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਕਮ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨੋਟਿਸ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸਵਾਲ ਨੋਟਿਸ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ

> "8. ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਨੋਟਿਸ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨੋਟਿਸ 'ਚ 'ਉਕਤ ਰਕਮ' ਯਾਨੀ ਚੈੱਕ ਦੀ ਰਕਮ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਨੋਟਿਸ ਆਪਣੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

---

[9] (2008) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 321

[10] (2000) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 38

"ਉਕਤ ਰਕਮ" ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਿਆਜ, ਲਾਗਤ ਆਦਿ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨੋਟਿਸ ਮਾੜਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਇਹ ਨੋਟਿਸ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿੱਚ ਦਾਅਵੇ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਚੈੱਕ ਦੀ ਰਕਮ, ਵਿਆਜ, ਨੁਕਸਾਨ ਆਦਿ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਵਿਆਜ, ਲਾਗਤ ਆਦਿ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਦਾਅਵੇ ਬੇਲੋੜੇ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਇਹ ਵਾਧੂ ਦਾਅਵੇ ਕੱਟਣਯੋਗ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਨੋਟਿਸ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੱਸੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਸਰਬਵਿਆਪੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਡਿਸਆਨਰ ਚੈੱਕ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੀ ਬਕਾਇਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਨੋਟਿਸ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਮਾੜਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ

24. ਕੇਆਰ ਇੰਦਰਾ ਬਨਾਮ ਜੀ ਆਦਿਨਾਰਾਇਣ 11 ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨੋਟਿਸ ਵਿੱਚ ਚੈੱਕ ਦੀ ਰਕਮ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਬਲਕਿ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ (ਬੀ) ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਕੀਤੇ ਚੈੱਕ ਵਿੱਚ ਕਵਰ ਕੀਤੀ ਰਕਮ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਰਾਹੁਲ ਬਿਲਡਰਜ਼ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿਚ ਡਰਾਅ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨੇ 8,72,409 ਰੁਪਏ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜੋ ਚੈੱਕ ਵਿਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ 1,00,000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀ। ਇਹ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ (ਬੀ) ਵਿੱਚ 'ਉਕਤ ਰਕਮ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮਤਲਬ ਚੈੱਕ ਦੀ ਰਕਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਨੋਟਿਸ ਵਿੱਚ ਮੰਗ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਚੈੱਕ ਦੀ ਰਕਮ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਰਕਮ ਦੀ ਮੰਗ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਸਰਬਵਿਆਪੀ ਨੋਟਿਸ ਸੀ। ਜਸਟਿਸ ਐਸਬੀ ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਲਈ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ:

> “10. [...] ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ ਚੈੱਕ ਦੀ ਰਕਮ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੋਟਿਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ "ਉਕਤ ਰਕਮ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। [...] ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਇਕ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਮੰਗ ਨਾ ਸਿਰਫ ਚੈੱਕ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਕਾਇਆ ਰਕਮ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਲਾਗਤਾਂ ਅਤੇ ਵਿਆਜ ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਸੰਭਾਵਿਤ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਰਸਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਨੋਟਿਸ ਅਸਪਸ਼ਟ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਦੋ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ. ਇਹ ਦੱਸੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਕੀਤੇ ਚੈੱਕ ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਕਾਇਆ ਰਕਮ ਕਿੰਨੀ ਸੀ, ਇੱਕ ਸਰਬਵਿਆਪੀ ਨੋਟਿਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਉੱਤਰਦਾਤਾ ੧ ਨੂੰ ਉਸ ਰਕਮ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੈੱਕ ਦੇ ਤਹਿਤ ਭੁਗਤਾਨਯੋਗ ਸੀ। ਜਿਸ ਰਕਮ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਬਿੱਲਾਂ ਦੀ ਬਕਾਇਆ ਰਕਮ ਯਾਨੀ 8,72,409 ਰੁਪਏ ਸੀ। ਨੋਟਿਸ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਉਕਤ ਮੰਗ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਨੂੰ 8,72,409 ਰੁਪਏ ਦੀ ਪੂਰੀ ਰਕਮ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੂੰ ਚੈੱਕ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ 1,00,000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਉਕਤ ਰਕਮ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ

---

[11] (2003) 8 ਐਸਸੀਸੀ 300

ਮਿਤੀ 30-4-2000. ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਹ ਪੂਰੀ ਰਕਮ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ।

25. ਧਾਰਾ 138 ਇੱਕ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪਰਾਧ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਚੈੱਕ ਦੇ ਦਰਾਜ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਅਤੇ ਚੈੱਕ ਦੀ ਰਕਮ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਧਾਰਾ ੧੩੮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚਲੇ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਉਦੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਚੈੱਕ ਜੋ ਨਕਦ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਜਾਂ ਪੂਰੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬੈਂਕ ਦੁਆਰਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਚੈੱਕ ਨਕਦ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ

26. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਦਾ ਮਕਸਦ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੈੱਕ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਜਿੱਥੇ ਚੈੱਕ ਦੀ ਰਕਮ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਅਜਿਹੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿੱਥੇ ਚੈੱਕ ਦਾ ਦਰਾਜ ਬਾਕੀ ਭੁਗਤਾਨ ਵਿੱਚ ਡਿਫਾਲਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਰਕਮ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਕੇ ਧਾਰਾ ੧੩੮ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮੇ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 56 ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਸਮਝੌਤੇ ਯੋਗ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ 'ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੈੱਕ ਵਿਚ ਦੱਸੀ ਗਈ ਰਕਮ ਦੇ ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਲਈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ 'ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ 56 ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ

> **"56. ਬਕਾਇਆ ਰਕਮ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਭੁਗਤਾਨ-** ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਮਕਸਦ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਲਿਖਤ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੇ ਅਜਿਹੀ ਲਿਖਤ ਦਾ ਮਤਲਬ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ 'ਤੇ ਬਕਾਇਆ ਰਕਮ ਦਾ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਕਰਨਾ ਹੈ; ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਅਜਿਹੀ ਰਕਮ ਦਾ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਨੋਟ ਉਪਕਰਣ 'ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਬਾਕੀ ਲਈ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

27. ਸੈਕਸ਼ਨ 15 'ਇੰਡੋਰਸਮੈਂਟ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ:

> "15. ਇੰਡੋਰਮੈਂਟ- ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਯੋਗ ਸਾਧਨ ਦਾ ਧਾਰਕ ਜਾਂ ਧਾਰਕ ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਮਕਸਦ ਲਈ, ਉਸ ਦੀ ਪਿੱਠ ਜਾਂ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਜਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਪਰਚੀ 'ਤੇ, ਜਾਂ ਉਸੇ ਮਕਸਦ ਲਈ ਇੱਕ ਮੋਹਰ ਵਾਲੇ ਕਾਗਜ਼ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਨੂੰ ਇੰਦੌਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ "ਇੰਡੋਰਸ" ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

28. ਕੇਰਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਇੱਕ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਜੋਸੇਫ ਸਰਥੋ ਬਨਾਮ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ। ਗੋਪੀਨਾਥਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਚੈੱਕ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਉਸ ਰਕਮ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਕਮ ਲਈ ਸੀ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਬਕਾਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਚੈੱਕ ਦੇ ਦਰਾਜ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ **ਅਲਾਇੰਸ ਇਨਫਰਾਸਟ੍ਰਕਚਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਵਿਨੈ ਮਿੱਤਲ** [13] ਵਿੱਚ ਇਸੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕੀਤਾ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਚੈੱਕ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਸ਼ਕ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਤਾ ਕੋਲ ਘੱਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਕਮ ਲਈ ਨਵਾਂ ਚੈੱਕ ਲੈਣ ਜਾਂ ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 56 ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਸ਼ਕ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੰਗ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚੈੱਕ ਦੇ ਦਰਾਜ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਕਮ ਦੇ ਬਦਲੇ ਅੰਸ਼ਕ ਭੁਗਤਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਚੈੱਕ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਪੂਰੀ ਰਕਮ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 (ਬੀ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਗੁਜਰਾਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ **ਸ਼੍ਰੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਅਨਿਲਭਾਈ ਪੂਰਨਭਾਈ ਬਾਂਸਲ** [14] ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਸੀ।

29. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 56 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 15 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਅੰਸ਼ਕ ਅਦਾਇਗੀ ਨੂੰ ਚੈੱਕ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਚੈੱਕ ਨਾਲ ਜੋੜੇ ਨੋਟ ਵਿੱਚ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਕੇ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਜਿਹਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਧਨ ਅਜੇ ਵੀ ਬਕਾਇਆ ਰਕਮ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ. ਜੇ ਬਕਾਇਆ ਰਕਮ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਡਰਾਅ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਧਾਰਾ 138 ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਅੰਸ਼ਕ ਭੁਗਤਾਨ ਚੈੱਕ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਜਿਹੀ ਅਦਾਇਗੀ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 56 ਦੇ ਤਹਿਤ ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਾਰਟ ਭੁਗਤਾਨ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਚੈੱਕ ਨਕਦ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

30. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਸੀਂ ਹੇਠਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਸੰਖੇਪ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ:

(i) ਧਾਰਾ 138 ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਜੁਰਮ ਕਰਨ ਲਈ, ਜਿਹੜਾ ਚੈੱਕ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਜਾਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ;

---

[12] (2008) 3 ਕੇ.ਐਲ.ਜੇ 784

[13] ਆਈ.ਐਲ.ਆਰ (2010) III ਦਿੱਲੀ 459

[14] [2018 (2) ਜੀ.ਐਲ.ਐਚ 105

(i) [2022] 16 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. ਜੇ ਚੈੱਕ ਦਾ ਦਰਾਜ ਚੈੱਕ ਕੱਢੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮਿਆਦ ਅਤੇ ਮਿਆਦ ਪੂਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਨਕਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਰਕਮ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਜਾਂ ਪੂਰਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ਾ ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਰਕਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ;

(ii) ਜਦੋਂ ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਰਕਮ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਜਾਂ ਪੂਰਾ ਭੁਗਤਾਨ ਚੈੱਕ ਦੇ ਦਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 56 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕੀਤੇ ਗਏ ਭੁਗਤਾਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਚੈੱਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਕਾਇਆ ਰਾਸ਼ੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਮਿਆਦ ਪੂਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਨਕਦ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੋਵੇਗਾ;

(iii) ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਮਿਆਦ ਪੂਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਨਕਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ 'ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ਾ' ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਨਾਕਾਫੀ ਫੰਡਾਂ ਲਈ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ;

(iv) 'ਉਕਤ ਰਕਮ' ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੋਟਿਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਚੈੱਕ ਦੀ ਰਕਮ ਵਜੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਧਾਰਾ ੧੩੮ ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾ ੧੩੮ ਦੇ ਮੂਲ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸਮੱਗਰੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਫਾਰਮ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

31. ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਗੁਜਰਾਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 12 ਜਨਵਰੀ 2022 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

32. ਬਕਾਇਆ ਅਰਜ਼ੀਆਂ, ਜੇ ਕੋਈ ਹਨ, ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਬੇਦਾਅਵਾ :- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਰਣਾ/ਨਿਆਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ/ ਨਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

Yadwinder Singh
Enrl. No. P/956/2016